www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Research Article / Araştırma Makalesi

Avrupa'da Türk Diasporası: Hollanda Örneği Üzerinden Türkiye'nin Diaspora Politikası*

Turkish Diaspora in Europe: Diaspora Policy of Turkey Via Netherlands Example

Buket Ökten Sipahioğlu**

Abstract: Although it is far from being clear about content and pointing out which society or who is meant, the term diaspora is used in academic and political discussions more and more every day. The reason behind the fact that Turkish people cannot form a powerful lobby in Europe and worldwide is twofold: Turkey has a newly diaspora policy which should have been formed much earlier considering the huge amount of Turkish people living abroad. Secondly, before empowering this foreign policy regarding Turkish diaspora, it is crucial to highlight that not every Turkish originated people living abroad is a part of diaspora; they should be tied to Turkey with heart. This study discusses the Turkish diaspora in Europe and gives suggestions to politically strengthen it within the framework of AK Party's new diaspora policy. This study evaluates Turkish diaspora which has accelerated with AK Party period, by examining the case of the Netherlands, where the Turkish existence is highly visible plays important role in the European Union (EU) politics as being among the founding six member countries of the union. The field research of the study includes interviews which are conducted in Netherlands with politicians and Non-Governmental Institutions (NGO) representatives. This study, evaluating with the field research outputs concludes that Turkey has a substantial amount of citizen abroad which necessitates to develop a more effective diaspora policy. In the last part of the study, suggestions are made to achieve a developed Turkish diaspora.

Structured Abstract: Diaspora is a relatively new term for Turkey. Regarding the fact that Turkey is one of the leading countries in the world having a huge number of citizens outside its borders, Turkey is bound to develop an effective diaspora policy. As yet, diaspora was regarded negatively since it reminded the people that are exiled from their countries, dispersed to various parts of the world and experienced as a result of this disintegration. The word also was associated with the Jews; used to define how they are dispersed all over the world from their homeland. Whereas, now the term is expanded and started to define both the immigrant, stateless, refugee, guest worker, exile community, overseas community and ethnic community. Diaspora shortly is defined as the people who live outside their country of origin; are loyal their origin country by heart and continues its economic and social relations and plans returning home one day.

This study aims to give suggestions to develop a more effective diaspora policy for Turkey. Turkey has almost 6 million citizens outside its borders, more than 5 million living in Europe. First years of the migration to Europe, these people were called as 'gurbetçi' since they were supposed to come back one day.

---

* Bu makale alan araştırması Şubat 2018-Haziran 2018 döneminde gerçekleştirilen "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Avrupa'da Türk Diasporası: Hollanda Örneği" başlıklı doktora çalışmamın verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

** Dr., Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM)
Dr., Ankara University, European Communities Research and Application Center (ATAUM)
ORCİD 0000-0003-3815-6732
okten@ankara.edu.tr

Cite as/ Atıf: Sipahioğlu, B. O. (2020). Avrupa'da Türk diasporası: Hollanda örneği üzerinden Türkiye'nin diaspora politikası. *Turkish Studies - Economy*, *15*(4), 2429-2441. https://dx.doi.org/10.47644/TurkishStudies.42177
Received/Geliş: 16 March/Mart 2020 *Checked by plagiarism software*
Accepted/Kabul: 20 December/Aralık 2020 **Published/Yayın:** 25 December/Aralık 2020
Copyright © INTAC LTD, Turkey CC BY-NC 4.0

Today almost 60 years has passed after first mass migration (1961) and these people became 'host' in the countries they live. The youngest of them are now 4. and 5. Generation and they no longer deserve to be named as 'gurbetçi'. The usage of the term 'diaspora' therefore is very important in order to realize whom to address mentioning the Turkish citizens in Europe.

AK Party government can be said to perform most about the Turkish diaspora when compared to previous governments. However it still lacks to develop an effective policy as needed, with relatively new institutions. In order to conceive more concrete data, interviews are conducted in Netherlands with academics, politicians and Turkish NGO representatives. Interviews conducted in Netherlands were made with Turkish NGO representatives, since they represent different group of Turkish people in Europe. The interviewees were selected from different opinions in order to provide more heterogeneous output for the study. Their interview questions were as follows: how the Turkish diaspora organized in Europe and in Netherlands and how they are affected from the Islamophobia, racism and Turkophobia. They are also asked about their ideas about Turkey's diaspora policy and expectations from the government. The correlation of Turkey-EU relations and Turkish diaspora in Europe is also asked to the interviewees. The participants in Netherlands were both from the second and third generation Turkish origin, having their children and grandchildren as fourth and fifth generation. They had a lot to say about how to 'win' the youngest generation to be a real part of diaspora and to strengthen their relationship with Turkey.

Evaluating the suggestions for Turkey to have a more active and developed diaspora policy; the ancient diasporas deserve to be mentioned shortly. Jewish and Armenian diasporas are known to preserve their 'identity' most despite the fact that they are spread almost all over the world. They have a good communication strategy and also a very good lobbying strategy. Armenian diaspora, has a considerable amount of population in Europe and especially in Netherlands and in France, the removal of Turkish candidates who do not accept the claims of the "Armenian genocide" from the lists of political parties shows how serious the Armenian lobby is in the Netherlands. This situation also shows how important for Turkey to empower its diaspora strategy and it ties with Turkish citizens in Europe.

During the AK Party government since 2002, besides establishing institutions like YTB, YEE and DEIK as tools of diaspora; a new sub commission in TBMM is established called "Yurt dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Alt Komisyonu (Sub-Commission of Turks and Relative Communities Abroad" in October 2019. These steps taken by the government is although promising, need much more improvement. The purpose of this study has been to highlight the potential of Turkey about its diaspora, in order to develop more policies not only to protect the rights of Turkish citizens abroad but also use this potential as a lobby power. There are some challenges in Europe for Turkish diaspora that has close ties with Turkey. These include but not limited to: Islamophobia, Turkophobia and racism. The study is structured in 4 parts. First part includes the definition and conceptual framework of the term 'diaspora'. Second part of the study examines the Turkish migration to Europe; beginning from the first years to today- how the seasonal Turkish workers become 'Turkish diaspora'. Following part concerns the diaspora policy of Turkey which is believed to be developed in AK Party government. Previous to the conclusion, in the fourth part, referring to the interviews conducted in Turkey and in Netherlands, the author addresses some suggestions for Turkey to develop its diaspora strategy. Throughout the study, the author benefits from the interviews that are mentioned above to exemplify the ideas of Turkish diaspora in Europe about the Turkey's diaspora policy.

Keywords: Migration, Diaspora, Turkey, Turkish Diaspora, Europe, Foreign Policy.

Öz: Akademik çalışmalarda ve siyasi tartışmalarda kendine gün geçtikçe daha fazla yer bulmaya başlayan diaspora kavramı, içerik ve işaret ettiği toplumlar açısından net bir kavram olmaktan hala uzaktır. Yurtdışında ve Avrupa'da hatırı sayılır sayıda bulunan Türk vatandaşlarının neden etkin bir lobi oluşturamadığı konusuna iki farklı yönden bakmak mümkündür. İlk olarak, Türkiye'nin nispeten yeni bir diaspora politikası vardır ve yurtdışındaki vatandaşlarının sayısının fazlalığı düşünüldüğünde Türkiye'nin etkin bir diaspora politikası oluşturmakta geç kaldığını söylemek mümkündür. İkinci olarak ise bu dış politikayı oluşturmadan önce yurtdışındaki her Türk vatandaşının 'diaspora' olarak sayılmayacağı ve Türkiye'yi siyasi olarak temsil edecek olan kişilerin Türkiye'ye 'gönül bağı ile bağlı olan' kişiler olduğunu söylemek gereklidir. Bu çalışma, Avrupa'da Türk diasporasının bir lobi gücü olarak kullanılmasına dair öneriler sunmayı ve AK Parti hükümetiyle ivme kazanan yeni Türk Diaspora Politikasını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma Avrupa

Birliği'nin (AB) kurucu altı üyesinden biri olarak ve Türk nüfusunun da yoğun bulunduğu bir ülke olan Hollanda'daki Türk diasporası örneği üzerinden, Türkiye'nin AK Parti ile birlikte ivme kazanan diaspora politikasını analiz etmektedir. Çalışmanın saha ayağında Hollanda'da Sivil Toplum Kuruluşu (STK) temsilcileri ve siyasetçilerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışma elde edilen saha çalışması çıktıları ile birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin yurt dışında yaşayan azımsanmayacak sayıda vatandaşı için daha etkin bir devlet politikası geliştirmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Çalışmanın son bölümünde başarılı bir Türk diasporası oluşturulması için öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Diaspora, Türkiye, Türk diasporası, Avrupa, Dış Politika.

1. Giriş

Diaspora, tek bir cümleyle tanımlanması zor olan, Türkiye'de nispeten yeni kullanılan ancak göç tarihi kadar eski sayılabilecek bir kavramdır. Farklı araştırmacılar farklı zamanlarda kavramı tanımlamışlar, değişen dünyada kavramın işaret ettiği toplulukların da değişime uğraması ile birlikte birçok tanım ortaya çıkmıştır. Göç kavramı insan dünya üzerinde yer değiştirmeye devam ettiği sürece var olacaktır. Bu sebeple diaspora kavramı hem eskiden beri var olan hem de gelecekte de var olacağı muhtemel olan bir kavramdır. Uluslararası ilişkiler disiplininde kavramın bu denli yoğun bir tartışma konusunun içinde kalma sebebi dünya üzerindeki hareketliliğin hız kesmeden devam etmesidir. Bu yönüyle diaspora, araştırma ve incelemeye açık güncel bir konunun öznesidir.

Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre, 2019 yılında dünyadaki göçmen sayısı -doğduğu ülkeden başka bir ülkede yaşayan insan sayısı- şimdiye kadar kaydedilmiş en yüksek rakama, 258 milyona ulaşmıştır(https://www.un.org/en, 2019). Bu sayı devamlı artış halindedir. 2010 yılında 207 milyon olan dünyadaki göçmen sayısının bu denli hızlı bir şekilde artması diaspora kavramının kullanımındaki artışı açıklamaktadır. Kavramın sık kullanılır olması, literatürde daha fazla çalışmada yer almasına da neden olmuştur. Geçmişte Yahudilerin, Ermenilerin ve Yunanlıların dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmalarıyla eş anlamlı hale gelmiş bulunan diaspora kelimesi günümüzde daha geniş bir kitleyi içine alan bir kavram haline gelmiştir. Türkiye için kavramın hayat bulması 1960'larda Avrupa'ya işçi göçü ile başlamış (Abadan-Unat, 2006) ve giden vatandaşların geri dönmeyip bulundukları ülkelerde yerleşik olmaları ile birlikte Avrupa'da hatırı sayılır bir varlık göstermeleri şeklinde gerçekleşmiştir. Diasporayı farklı kılan ana olgulardan ilki, Avrupa'da yerleşik Türklerin artık önemli statü sahibi olmaları ile bulundukları ülkelerde yeni bir nesli ifade etmeleridir.

Çalışma, yurt dışında en çok Türk kökenli insanın bulunduğu Avrupa ('Avrupa' ile AB ülkeleri kast edilmektedir) geneli ve Hollanda özelinde AK Parti ile birlikte ivme kazanan diaspora politikasını incelemektedir. Yurt dışında yaşan Türk kökenli nüfusun bazılarının Türk vatandaşı, bazılarının sadece bulundukları ülkenin vatandaşı, bazılarınınsa çifte vatandaş olması sebebiyle bu kişilerin çalışmada 'Türk kökenli' olarak ifade edileceğini belirtmek yerinde olacaktır. Avrupa'ya ilk göç ettikleri zaman orada geçici oldukları ve geri dönecekleri düşünülen vatandaşları için Türkiye uzun süre etkin bir politika geliştirmemiştir. Ancak artık Avrupa'da yaşayan ve sayıları 5 milyonu geçmiş olan Türk kökenliler bulundukları ülkelerde iş, mülk ve vatandaşlık sahibi olmuş ve 'ev sahibi' konumuna gelmişlerdir. Artık 'gurbetçi' ve 'misafir işçi' tanımlamaları bu kişilerin durumunu ifade etmediği için, yerine daha doğru bir ifade şekli oluşturan 'diaspora' kelimesinin kullanımının gereği doğmuştur. Bu durum ayrıca hükümet olarak Türkiye'nin sadece ciddi bir diaspora politikası geliştirmesini ve Avrupa'da bulunan vatandaşlarını farklı şekilde konumlandırmasını gerektirmiştir. Çalışma tezlerini, Avrupa genelinde ve Hollanda özelinde Türklerin Türkiye'nin diaspora politikası hakkındaki görüşlerini ve önerilerini içeren, Hollanda'da gerçekleştirilen mülakatlar ile desteklemektedir. Mülakatlar Türk STK temsilcileri ve Türk kökenli siyasetçiler ile gerçekleştirilmiştir. Mülakat katılımcılarının, farklı görüş gruplarını temsil etmesi, çalışmadaki örneklem grubuna çeşitlilik katması bakımından önemlidir. Bu kapsamda mülakatların ilki Hollanda'nın ilk STK yapılanmalarından biri olan Hollanda Türk İşçileri Birliği (HTİB) başkanı ile gerçekleştirilmiştir. Bir başka mülakat Avrupa'nın en önemli STK yapılanması olan Uluslararası

Demokratlar Birliği (UİD) Hollanda başkanı ile gerçekleştirilmiştir. Hollanda'nın en bilinenlerinden, Amsterdam'da ise en önemli Türk STK yapılanması durumunda bulunan Türkevi Derneği Başkanı ile yapılan mülakat ayrıca önem taşımaktadır. Türkevi Derneği'nin mevcut başkanı Veyis Güngör, geçmişte UİD Hollanda başkanlığını da yürütmüş olan ve Hollanda özeli ile sınırlı kalmayıp, Avrupa genelinde Türk STK'larını en iyi tanıyan kişilerden biridir. Türkiye'nin Avrupa'daki kolları niteliğinde olan ve önemli bir lobi aracı olarak kullanılma potansiyeli olan STK'ların bu noktada beklentileri önemlidir. Türk kökenli siyasetçiler tarafından kurulmuş olan DENK Partisi belediye meclis üyesi Numan Yılmaz ile Amsterdam belediye meclisinde yapılan mülakat siyasi anlamda diasporanın Türkiye'den beklenti ve Hollanda özelinde Türk diasporasının durumu değerlendirilmiştir.

Çalışmada ilk olarak diasporanın farklı araştırmacılar tarafından tanımlarıyla kavramsal çerçevesi ele alınmış, sonraki bölümde AK Parti döneminde Türkiye'nin diaspora politikasına değinilmiştir. Yurt dışında Türk kökenli nüfusun en fazla varlık gösterdiği bölge olan Avrupa'da Türklerin önce kısa süreli sonra kalıcı olan göç süreçleri bir sonraki bölümde kendine yer bulmuştur. Etkin bir diaspora politikası oluşturmanın- özellikle Türkiye gibi sınırları dışında kayda değer çoğunlukta vatandaş bulunduran ülkeler için- önemi ve bu konuda devlet bazında yapılabilecekler ise son bölümün konusudur.

2. Diasporanın Tanımı ve Kavramsal Çerçevesi

"Diaspora" kelimesi şimdiye kadar yeterince önemsenmemiş hatta bilerek yok sayılmış bir kavramdır. Oysa günümüzde diaspora, kelime anlamı daha iyi anlaşıldıkça önemi fark edilen ve kullanımı artan bir kavram haline gelmiştir. Diasporanın sosyal bilimler alanında geçmişten bugüne gelişimini ve geleceğini değerlendirebilmek için kavramsal çerçevesini detaylı şekilde incelemek gereklidir. Yunancaya dayanan köken anlamı olarak "yayılma", "saçılma" anlamına gelen diaspora, çeşitli nedenlerle ülkelerinden ayrılarak dünyanın farklı yerlerine göç etmiş, fakat ana yurtları ile ilişkilerini koparmamış ve güçlü bağlarını devam ettirmiş etnik azınlıklar olarak tanımlanabilir (Mutluer 2002:79). Kelime anlamı olarak "kopuntu", "kopmuş" parça "Kopuntu", (http://www.tdk.gov.tr, 2018) anlamına gelse de içinde bulunulan dönemin siyasal ve uluslararası konjonktürüne göre zamanla değişime uğramıştır. Geçmişte göçlerle alakalı, dini ve kültürel çalışmalara konu olan diaspora kavramı, günümüzde politik bir alan haline de gelmektedir. Cohen'e göre (1997:27) bir topluluğun diaspora olarak tanımlanabilmesi için şu özelliklere sahip olması gerekmektedir:

- Ortak bir merkezden iki ya da daha fazla bölgeye, çoğunlukla travmatik şekilde göç yoluyla dağılma,
- Çoğunluk olarak çalışma, ticaret amaçlı olması,
- Ana vatana ilişkin ortak bir geçmiş, mit ya da vizyonun sürdürülmesi,
- Ev sahibi ülkeye tam olarak aidiyet hissinin duyulmaması ve (kısmen) yabancılık hissi,
- Ana vatanın yaşanılabilecek ideal ülke olduğu kanısı ve ana vatana geri dönebilme isteği,
- Ortak tarih, ortak kader üzerine dayalı uzun süren bir etnik grup bilinci,
- Diğer ülkelerdeki etnik üyelere karşı sempati duyulması,
- Ana vatanın kalkınması ve gelişmesi adına işbirliği içinde olunması gerektiği düşüncesi,
- Ana vatanla (ticari, akrabalık, politik, vd.) karşılıklı ilişkiler içinde bulunulması.

Diaspora tanımı içerik olarak incelendiğinde, ana vatanı dışında yaşayan herkesin diaspora olarak adlandırılamayacağı anlaşılmaktadır. Geçmişte Yahudilerin, Yunanlıların ve Ermenilerin dağılmasını tarif eden diaspora kelimesi, artık, "göçmen, vatansız, mülteci, misafir işçi, sürgün

topluluğu, yurt dışı topluluğu, etnik topluluk" gibi terimleri kapsayan ve 30'dan fazla ülke vatandaşını işaret eden daha geniş bir bilimsel alana karşılık gelmektedir (Tölölyan 1991:4). En çok bilinen diasporalardan Yahudi, Rum ve Ermeni diasporaları dışında dünyanın nüfus bakımından en büyük diasporaları Çin, Hint, İrlanda, Lübnan, Filipinler ve İran'dır. Yahudi sürgünleri sonrasında bu kelime ana yurdundan ayrı yaşayan toplumları anlatmada kullanılmaya başlamıştır. Diasporayı asıl niteleyen en önemli özellik, bu durumda yaşayan Yahudilerin gittikleri yerleri hiçbir zaman kendilerine yurt olarak kabul etmemeleri ve bir gün mutlaka ana yurtlarına dönecekleri yönündeki değişmeyen inançlarıdır (Aktay 2008: 23). Sirkeci'ye göre (2001: 2) diaspora Türk göçmenleri için dünyada ortak kullanılan bir kavram olmasa da, diasporanın kelime anlamı incelendiğinde Türk göçlerinin diasporik olaylar olduğunu söylemek mümkündür.

Tölölyan'a göre (1991: 5) örneğin Küba'nın dışında yaşayan Kübalılar, Madrid'den Miami'ye uzanan ve hem gönüllü olarak hem de zoraki yerlerinden ettirilmiş bir diaspora topluluğunu oluştururlar. Özellikle Castro'yu devirmek isteyen hırslı bazı liderleri vurgularken Amerika Birleşik Devletleri (ABD) medyası bu topluluğu sürgün topluluk olarak adlandırır. Bu anlamda Kübalılar etnik resmedilmenin bir örneğidir. Yaklaşık 2300 yıl önce İskenderiye'den yola çıkan 'diaspora' kelimesi dinsel (Katoliklik, ardından Protestanlık), akademik, gazeteci dili farklı genişlemelere tanık olmuş, böylelikle kullanımı giderek genişlerken daha da yaygınlaşmıştır. Bununla birlikte, kavramın politik genişlemesi dünya ölçeğinde sıradanlaşmasını ve artan sayıda dile resmen girmesini sağlamıştır. Vaktiyle yerel ve tekil bir terim olan diaspora, küresel dünyaya özellikle uyum sağlamış çağdaş bir terim olmuştur (Dufoix, 2011: 9).

Diasporanın dünya çapında kabul edilmiş tam bir tanımı bulunmamasının sebeplerinden biri de birçok kavramı anlatmak için kullanılıyor olmasıdır. Amerikan kökenli bir İngilizce sözlük olan Merriam-Webster'in diaspora tanımı, Filistin ya da İsrail dışında yaşayan Yahudiler olarak belirtilirken, ikinci anlam olarak ise ana vatanından uzak yaşayan insanlar olarak ifade edilmektedir ("Diaspora"; https://www.merriam-webster.com/dictionary/diaspora [Erişim: 12.03.2018]). Ancak sosyal bilimler alanında terim daha geniş bir kullanıma sahiptir. Brinkerhoff ise diasporayı, "kolektif bir kimliğe, misafir ya da ana vatana psikolojik bir aidiyet" olarak tanımlamaktadır (2009: 3). Siyasi tartışmalarda diaspora kelimesinin kullanımı tarihi kökenlerinden ayrı bir şekilde Gabriel Sheffer'in de ifade ettiği gibi (1986: 1-15) modern diasporalar, göç etmiş etnik azınlık gruplar olup, ana vatanları ile duygusal bağları devam etmektedir.

Diaspora kelimesinin kullanımı son yıllarda hızla artmaktadır. 1970'li yıllarda diaspora kelimesi anahtar kelime olarak tez ve bilimsel incelemelerde yılda bir veya iki kez kullanılırken, 1980'lerde kullanımının 13 kat, sadece 2001'de ise 130 kat arttığı görülmüştür (Brubaker 2005: 1). Diaspora kelimesinin bu denli yaygınlaşması sadece akademik yazımlarda görülmemiş, diaspora kelimesi artık Google'da milyon sonuç çıkarmakta ve bunların çoğunun da akademik olmadığı görülmektedir. Eylül 2020 itibarı ile internette arama motorunda diaspora kelimesi için 117 milyon sonuç çıkmaktadır (www.google.com/diaspora, 2020).

3. Türkiye'den Avrupa'ya Göç ve STK Oluşumları

Türkiye'den Avrupa'ya 1960-1974 yılları arasında gerçekleşen işçi göçü Türkiye'nin uluslararası göç hareketlerine ilk katılımı değildir. Türkiye, 18.yüzyılın son çeyreğinden (Osmanlı İmparatorluğu dönemi) itibaren 1960'a kadar kesintisiz olarak kitle göçü almış ve göç vermiştir (Akgündüz 1998: 97). Avrupa'ya göçün başladığı ilk yıllarda Türkiye, henüz bir göç politikası oluşturamamış ve 'gönderen ülke' olarak yurt dışına giden vatandaşlarına karşı sorumluluklarını yerine getiremeyen bir ülke konumundaydı. Türkiye'den Avrupa'ya göçün başlaması, İkinci Dünya Savaşı'nın ekonomik yıkımının yoğun görüldüğü başlıca Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda, Fransa ve İsveç gibi ülkeleri kapsayan misafir işçi anlaşmalarına dayanmaktadır. Yıkıma uğrayan ülkeler sanayi, madencilik ve benzeri alanlarda kaybettikleri zamanı telafi etmek ve atağa geçmek için ülkelerinde yeterli olmayan işgücünü Türkiye vb. ülkelerden sağlamak için girişimde

bulunmuşlardır. Bu dönemde anlaşmalar kısa süreli yapıldığı için ve misafir alan ülkeler, işçilere kalıcı haklar sağlamadıklarından; Türkiye'de de herhangi bir göç politikası oluşturulmamıştır.

Türklerin Avrupa'da ilk sivil toplum örgütleri işçi dernekleri ve hemşehri oluşumları şeklindedir. Yabancı bir ülkeye ilk defa çıkmış olan ve haklarını savunmanın yanı sıra ortak değerlere sahip olunan diğer vatandaşlar ile bir arada dayanışma halinde olmayı amaçlayan bu örgütlenmeler, giderek şekil değiştirmeye başlamıştır. Daha sonraki yıllarda aile birleşimiyle ortaya çıkan ihtiyaçlar başta olmak üzere, çocukların dil ve din eğitim ihtiyaçları, toplu ibadet ihtiyaçlarının karşılanması gibi farklı alanlarda da birçok STK oluşmuş ve kurumlaşarak günümüze gelinmiştir (Küçükcan 2004: 16). Göçün ilk yıllarında (1961-1971) Avrupa'da oluşan bu kurum ve kuruluşların yapılanmasında 1980 öncesi Türkiye siyasi yapılanmasında önemli rol oynadığı ifade edilebilir. Hatta günümüzde de, Avrupa'daki birçok STK'nın Türkiye'deki siyasi yapılanmanın devamı niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Dernek ve STK oluşumları içine giren Türkler bulundukları ülkede hakları için itiraz edebilecek hale gelmişlerdir. Maddi ve sosyal imkânlardan daha çok yararlanmak isteyenler için STK oluşumları güç ve destek sağlamıştır (Adıgüzel 2009: 460).

1974 ve sonrası dönemde Avrupa genelinde yaşanılan ekonomik kriz sebebiyle göç konusunda sıkıntılar yaşanmış ve göç oranında azalma görülmüştür. Daha sonraki yıllarda ise göç devam etmiştir; önceden göç edenlerin aileleri ve evlilik sebebiyle sayı artmıştır. 1961'te yapılan ilk iş gücü anlaşmasından bu yana (ÇSGB 2014: 15) Avrupa'da yaşayan Türk profilinde aradan geçen 50 yılı aşkın süre sonrası büyük değişimler olmuştur. Türkler günümüzde Avrupa siyasetinde söz sahibi olup; yerel yönetimler, eyalet yönetimleri, ulusal parlamento ve Avrupa Parlamentosu'nda temsil edilmektedir. Girişimcilik konusunda da Avrupa'daki Türkler diğer azınlıklara göre en girişimci grup olarak değerlendirilmektedir. Oldukça iyi organize olmuş olan Türkler, özellikle 2. ve 3. nesil ile birlikte iyileşen ekonomik durumun da etkisiyle bulundukları ülkelerde ev sahibi olmaya başlamışlardır. Avrupa'daki Türkler artık dördüncü ve beşinci nesle erişmişler ve bulundukları ülkelerde örgütlü ve söz sahibi bir topluluk haline gelmişlerdir. Bu yönleri ile aynı zamanda sosyal bir sermaye oluşturmaktadır. Avrupa'ya işçi göçü kapsamında ilk gidişlerinden itibaren dernekleşme eğiliminde olan Türkler günümüzde Avrupa'da on binlerce STK ve dernek sahibi olmuşlar, ancak bu oluşumların sayısı tek ses olmaktan da uzaklaşmıştır. Bu durum hakkında Türkevi Derneği Başkanı Amsterdam'da gerçekleştirilen mülakatta şunları ifade etmiştir.

> Hollanda'da siyasi açıdan örgütlü bir Türk toplumundan bahsetmek mümkün değildir. Türkiye'deki siyasi partilerin uzantıları mevcut ancak Türklerin katılımı iki yönlü olmalıdır. İlki siyasi katılım yönündedir. Avrupa'daki Türk STK'ları Türkiye'deki siyasi durumla çok fazla alakalı ve politize edilmiş durumdadır. Beden olarak burada olsalar da akıllarının Türkiye'de olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'ye duyulan siyasi ilgiyi yaşadıkları ülkeye karşı fazla gösterememektedirler. Siyasi katılım ve siyasallaşma sadece siyasi parti ile ölçülemeyeceğinden, mevcut kurulan Denk partisi gibi Türk siyasi partiler yeterli gelmemektedir (Mülakat, 06.06.2018, Amsterdam).

3.1. Gurbetçi Kavramının Yerini *Türk Diasporası*'nın Alması

'Gurbetçi' kavramına ilave olarak Türkiye'de akademik literatürde 'Euro-Türkler' kavramının kullanımı 1990'larla birlikte yaygınlaşmıştır (Aydın 2014: 9). Bu dönemde yurt dışında yaşayan Türklerin beklentileri fazla karşılanamamıştır. Türk diasporasının bulundukları ülkelerde entegre olmaları Türkiye açısından önem arz ediyordu. Türk dış politikasının huzuru ve ilgili ülkelerle ilişkilerin düzeni açısından Türklerin sosyal politikaya entegrasyonları şarttır, ancak bu onların bulundukları ülkelerin gelenek ve ulusal değerlerini benimsemelerini gerektirmemiştir (Atılgan 2002: 153). TBMM'de gerçekleştirilen mülakatta Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Türk Grubu Üyesi bağımsız milletvekili Mustafa Yeneroğlu Türk diasporası hakkında şunları vurgulamıştır:

> AK Parti hükümeti Türkiye'de 64. ve 65. Hükümet programlarında çok bilgilendirici bir metin ortaya koymuştur. Bugün yurt dışı vatandaşlar politikasının en öncelikli unsurlarından olan dil kültür birikiminin beslenmesi, güçlendirilmesi ana vatana olan aidiyet bilincinin geliştirilmesi aynı zamanda yaşadıkları ülkelerde hem menfaatlerinin hem haklarının korunması konusundaki girişimlerin güçlendirilmesi kurumsal kapasitelerin artırılması gibi konuları içermektedir. Hükümet programında konuyla ilgili çizilen çerçeve hükümetin çalışmalarının neticesidir. Bu konuda en büyük eksiklik ise siyasette arzu edilen kurumsallaşmanın ve uzman sayısının yeterli olmamasıdır. Aynı zamanda bu elbette lobi gerektiren bir alandır. Diaspora, bugüne kadar Türk diasporası bağlamında konuşulmuyordu. Tam tersine Yahudi diasporası, Ermeni diasporası gibi tarihsel diasporalar olarak geçiyordu. Oysa günümüzde literatüre bakıldığında kitlesel işçi göçünün de gayet tabi diaspora olarak tanımlanabileceği hatta en uygun tanımın da bu olacağı üzerinde durulmaktadır. Hükümet programının temelinde de bu vardı: gurbetçi tasavvurunun aşılması köyünden çıktığı gibi kalmış olan, cebinde parası olan ama harcamayan ve kasabalı şeklinde karikatürize edilen bir Türk toplumu vardır. Bu topluluk Türklerin sosyolojik kültürü ile örtüşmemektedir. Bu sebeple durumu daha iyi ele alan ilmi çalışmalara, anketlere ve istatistiklere ihtiyaç vardır. Yurt dışındaki Türk toplumunun farklı ülkelerdeki boyutlarını sağlıklı bir biçimde ele alacak yeterince veri yoktur. Aynı zamanda orada oluşan farklı topluluklar bulunmaktadır örneğin Avusturya'nın Bregenz konsolosluk bölgesinde tamamen Anadolu'dan gelen Türk toplumu görülmektedir. Oradan 50 km ileride Sankt Gallen'e gidildiğinde ise Türkiye'deki siyasi hayat açısından tamamen karşıt görüşe sahip bir toplulukla karşılaşılır. Dolayısıyla diasporanın kendi heterojen yapısı itibariyle oradaki dinamiklerle birlikte Türkiye'ye bakışının da değiştiği görülmektedir. Türk kamuoyunun zihninde statik, hiç değişmemiş homojen bir yapı vardır. Bu sebeple neden bu insanlar sokağa çıkmıyor diye hala bir döviz aracı olarak görülen kanaatler vardır. Bu da şunu göstermektedir ki Türkiye'de medyada diaspora uzmanı yoktur, siyasette ise diaspora uzmanı az denecek kadar azdır, üniversitelerde ise araştırma merkezleri yeni yeni açılmakta olup bunların etkinleştirilmesi gerekmektedir. Çünkü Türkiye 6 milyondan fazla bir diasporaya sahiptir (M. Yeneroğlu, görüşme, 18 Şubat, 2018).

Avrupa'da yaşayan Türk kökenlilerin dış politikadaki potansiyelini Türkiye-AB ilişkileri üzerinden değerlendiren UİD Hollanda Başkanı Turan Atmaca, birliğin Rotterdam'daki merkezinde gerçekleştirilen mülakatta şunları söylemiştir:

> Avrupa'nın merkez ülkelerinden olan ve AB'nin de kurucu ülkelerinden birisi olan Hollanda'da faaliyet gösteren Türk STK'larının Türk diasporasının siyasi gücünün artırılmasına dair fikirleri öncelikli olarak ekonomiye odaklanmaktadır. Türklerin inkâr edilemez ciddi bir ekonomik gücü vardır. Ancak ne yazık ki bu gücü siyasi olarak kullanamamışlardır. Hollanda'da faaliyet gösteren Türk diasporasının Türkiye-AB ilişkilerine etkisi 10 yıl kadar önce bu anlamda girişimler olsa da ciddi anlamda muhatap bulunamadığı, AB-Türkiye ilişkilerinin sadece Ankara-Brüksel hattında kaldığı ve STK'ların gücünün kullanılamadığıdır. Hala bu konuda geç kalınmamıştır, siyasilerin ulaşamadığı bazı alanlara STK'lar aracılığı ile ulaşılabilir. Zaten hali hazırda yeterince ilişkiler var olup Avrupa'daki 5 milyonu aşkın Türk vatandaşı Türkiye'de 20 milyon kişi ile iletişimde bulunmaktadır (T. Atmaca, görüşme, 05 Haziran, 2018).

Avrupa'daki Türk kökenlilerin değerlendirmeleri ışığında, Türkiye'nin diasporası ile etkin bir iletişime geçmekte geç kaldığı görülmektedir. Dış politikada AB üyeliği örneği ele alınacak olursa; Türkiye'nin tam üyelik için ilk başvurduğu 1987 yılı, adaylığının resmiyet kazandığı 1999 yılı ve müzakerelere başlanan 2005 yıllarında diaspora politikasını üyelik için kullanabileceğini söylemek mümkündür. Avrupa'daki Türk kökenliler ve STK temsilcileri AB üyelik sürecinin daha aktif olduğu dönemde Türkiye'deki diaspora politikasının zayıf kaldığını ve STK'lar olarak sürece katkı sağlamak istedikleri halde hükümetten yeterince destek göremediklerini belirtmişlerdir. Yurt

dışındaki Türklerin bulundukları ülkelere yerleştikten çok uzun süre sonra bile hala 'Gurbetçi' olarak konumlandırılmaları hem Türk kökenliler açısından hem de Türkiye'nin dış politikası açısından olumsuzluk yaratmıştır.

4. Türkiye'nin Diaspora Politikası

Türkiye'nin diaspora politikasının çok büyük bölümünü geçmişi 10 yıldan fazla olmayan kurumlar aracılığı ile yürütülmektedir. Bunlardan en önemlisi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olan ve 2010 yılında kurulmuş olan Yurt dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'dır.[1] Türkiye'yi, Türk dilini ve kültürünü dünyaya tanıtmak amacında olan Yunus Emre Enstitüleri (YEE) ise 2009 yılında faaliyete başlamıştır.[2] Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği (DİTİB) çoğunluğu Türkler olmak üzere her milliyetten ve her yaştan insana dini, sosyal ve eğitim alanında hizmetler sunmaktadır.[3] Kısmen diaspora politikası yürütücüleri olarak sayılabilecek diğer iki kurum ise DEIK (Dış Ekonomik İlişkileri Kurulu) ve TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı)'dır. DEİK yurt dışında yerleşik Türk girişimci ve profesyonellerin etkin bir örgütlenme kapasitesine sahip olması için çalışmaktadır.[4] TİKA'nın amacı ise öncelikle Türk soydaşlarının bulunduğu ülkelerin ve gelişmekte olan komşu devletlerin finansal, sosyal, eğitim, teknoloji ve ticari sahalardaki ilerlemesine yardımcı olmaktır.[5]

AK Parti hükümetinin göç ve diaspora konusuna ilgisinin artması, siyasete başlangıç zamanlarına denk gelmektedir. Türkiye'nin AB aday ülke statüsü kazanma ile katılım müzakerelerinin açılışı arasındaki dönem Türkiye için çok önemli olmuştur. Hükümet, siyasi üyelik kriterlerini yerine getirmek için tasarlanan reformlara büyük önem vermiştir. Bu dönemde Türkiye'nin Avrupa'daki vatandaşlarının, Avrupa'yı kültürel olarak etkileyeceği ve katılım sürecinde bir katalizör görevi göreceği düşünülmüştür. Ayrıca, Avrupa'daki Türkler "Euro-Türk" isimli yeni etiket altında Türkiye için 'elçi' niteliğinde çalışacakları düşünülmüştür (Kaya, 2011). AK Parti yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları ile ilgili atılan adımlara ve vaatlerine ilk olarak 4. seçim döneminde, 2015 yılında yer vermiştir. 2015 seçim beyannamesinde AK Parti, Türk diasporası için atılan adımlardan en önemlisini YTB'nin kurulması olarak ifade etmiştir. Bir başka altı çizilmesi gereken gelişme ise Türk vatandaşlarının 2014 Cumhurbaşkanlığı seçiminde bulundukları ülkelerde oy kullanabilmeleri olmuştur. 2018'de gerçekleştirilen genel seçimlerde Türkiye'de kullanılan 50 milyonu aşkın oya karşılık yurt dışında 1,5 milyonun üzerinde vatandaş oy kullanmıştır. (http://www.hurriyet.com.tr, 2019) Bu düzenleme ile birlikte genel seçimlerde yurt dışı oyları kayda değer şekilde artmıştır. 1961 yılında İşgücü Anlaşmaları çerçevesinde Almanya'ya başlayan işçi göçünün 50. yılına ilişkin Almanya'da ve diğer ülkelerde gerçekleştirilen buluşmaların yanı sırada 20 ülkede mezun buluşmaları gerçekleştirilmiştir. YTB'nin yanı sıra 2009 yılında

[1] 6 Nisan 2010 tarihinde kurulan Yurt dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) yurt dışındaki vatandaşlarımız, kardeş topluluklarımız ile Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilerimize yönelik çalışmaları koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini üstlenmiştir. https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2 (Erişim Tarihi 21.02.2020)

[2] Yunus Emre Vakfı; Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini arttırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş bir kamu vakfıdır. https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu (Erişim Tarihi 21.02.2020)

[3] Diyanet İşleri Türk İslam Birliği Genel Merkezi olarak, Almanya´da insanlarımıza hizmet veren 896 derneği bir çatı altında temsil etmekteyiz. Organizasyon olarak misyonumuz, Müslümanlara ibadet edebileceği yer ve imkânları hazırlamak, uyum ile ilgili proje ve aktiviteler sunmak, sosyal ve kültürel alanlarda çalışmalar yapmak, herkese aynı mesafede yaklaşarak, semavi dinlerin diğer temsilcilerine karşı açık ve dostane ilişkilerini her alanda devam ettirmektir. (Erişim Tarihi 21.02.2020)

[4] 1985 yılında kurulan Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu - DEİK, Türk özel sektörünün dış ticaret, uluslararası yatırımlar, hizmetler, müteahhitlik ve lojistik başta olmak üzere, dış ekonomik ilişkilerini yürütme; yurt içi ve yurt dışında yatırım imkânlarını araştırma; Türkiye'nin ihracatını artırmaya katkı sağlama ve benzeri iş geliştirme çalışmalarını koordine etmekle görevlendirilmiş kurumudur. (Erişim Tarihi 21.02.2020)

[5] https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649 (Erişim Tarihi 21.02.2020)

kurulmuş olan YEE'nin 30'dan fazla ülkede yer alan kültür merkezlerinin faaliyetlerine yer verilirken, dünyanın birçok bölgesinde Türk kültür ve sanatının tanıtılmasına yönelik etkinlikler düzenlenmiştir. AK Parti iktidarının ilk 12 yılında, TİKA faaliyetleri kapsamında toplam 13 binin üzerinde proje yürütülmüştür ("7 Haziran 2015 Genel seçimleri Seçim Beyannamesi", 2019). Yurt dışında yaşayan Türk kökenlilere dair sadece vaat değil atılan birçok somut adımın da yer aldığı seçim beyannamesi; AK Parti'nin diaspora politikasındaki kararlılığı göz önüne sermektedir.

Aydın'a göre (2014: 7) Türkiye'nin yeni diaspora politikası 3 gelişme etrafında değerlendirilmelidir: İlk olarak Almanya, diğer Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde uluslaraşırı bir diaspora oluşması. İkinci olarak yeni diaspora politikası Türkiye'de yeni bir devlet seçkinleri oluşturulması ve modernite ve Müslüman ulusal kimliği oluşturulması ile ilgilidir. Son olarak yeni diaspora politikası Türk dış politikasına uyarlanmak zorundadır. Bu da toplumda muhtemel bir güç ekseni kayması yaratacaktır.

Kuruluşu geç de olsa oldukça önemli bir gelişme olarak kaydedilen TBMM bünyesinde kurulmuş olan Yurt dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Alt Komisyonu 10 Ekim 2019 tarihinde şu gerekçe kayıtlara geçirilerek kurulmuştur:

> Türkiye dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarımızın kaybettirme hâlleri dışında vatandaşlıktan çıkanlar ile soydaş ve akraba toplulukların ülkemizle siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik bağlarını muhafaza etmelerini ve geliştirmelerini sağlamak, ülke ya da bölgelerinde yaşadıkları sorunların çözümüne yardımcı olmak, yaşanan gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisini bilgilendirmek, gerektiğinde parlamenter diplomasi yoluyla sorunlara çözüm bulmak üzere Dışişleri Komisyonunda Yurt dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Alt Komisyonunun kurulması amaçlanmaktadır. Yapılacak bir İç Tüzük değişikliğinde bu Komisyonun daimi bir ihtisas komisyonuna dönüştürülmesi planlanmaktadır.(https://www.tbmm.gov.tr, 2019)

Üniversiteler bünyesinde açılmaya başlanan ancak henüz istenilen işlevsel düzeye erişemeyen göç ve diaspora araştırma ve uygulama merkezleri şu şekildedir: Anadolu Üniversitesi Yurt dışı Türkler Uygulama ve Araştırma Merkezi (2014) Necmettin Erbakan Üniversitesi Erol Güngör Türk Diasporası Uygulama ve Araştırma Merkezi (2014) Sakarya Üniversitesi Diaspora Araştırmaları Merkezi (2015) Selçuk Üniversitesi Uluslararası Göç ve Diaspora Uygulama ve Araştırma Merkezi (2017). Bu noktada söylemek mümkündür ki, üniversiteler bazında Türk diasporası farkındalığını artırma çalışmaları hala yavaş ilerlemektedir. Araştırma ve Uygulama merkezlerinin üniversitelerde zaman zaman atıl kalmakta olduğu düşünülünce, ilgi ve bilgi artırılması amacıyla lisans ve lisansüstü seviyelerde bölümler açılması gerekliliği mevcuttur.

5. Diasporanın Etkin Bir Lobi Aracı Olarak Kullanılabilmesi İçin Öneriler

Türkiye'nin diaspora politikası yürütücüleri olarak ilk sırada 2010 yılında kurulmuş olan Yurt dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gelmektedir. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız ile ilgili çalışmaların yanı sıra soydaş ve akraba topluluklara yönelik faaliyetler de yürütmektedir. Türk dili ve kültürünün tanıtımının sağlanması amacıyla 2007 yılında kurulmuş olan Yunus Emre Enstitülerinin (YEE) yurt dışında 50'den fazla merkezi bulunmaktadır. 2008 yılında kurulmuş olan Dünya Türk İş Konseyi (DEİK) yurt dışında dağınık olarak örgütlenmiş girişimci ruha sahip Türk diasporasını tek çatı altında toplamayı amaçlamaktadır.

Avrupa'daki Türkler genel olarak ve en çok Avrupa'da yalnız olmaktan yakınmaktadır. Hollanda'da gerçekleştirilen mülakatlar farklı görüşe sahip katılımcılar ile gerçekleştirildiği halde, güçlü bir siyasi örgütlenme noktasında katılımcıların görüşleri ortak bir noktada toplanmaktadır. Buna göre TBMM'de Türk Diasporasını merkeze alan bir üst komisyon kurulmasının yanı sıra yurt dışı Türkleri temsilen daha fazla milletvekili bulunması zaruridir.

Avrupa'da İslamofobi ve Türk düşmanlığı, burada yaşayan Türkler için uzun süredir rahatsızlık yaratan bir durumdur. Angela Merkel'in çok kültürlüğün Almanya'daki başarısızlığını savunması Thilo Sarrazin'in yabancı karşıtlığı söylemlerinin ve hatta Türklerin Almanya'yı geri götürdüğü ifade edilen olumsuzluklardan sadece birkaçıdır (Saz 2011:480). Almanya ve Fransa'yı takiben bu tür İslam karşıtlığı söylemlerin Avusturya ve Hollanda'da da oldukça sık görüldüğünü söylemek mümkündür. Hollandalı Partij voor de Vrijheid lideri Geert Wilders 2007 yılında Kur'an'ın yasaklanması çağrısında bulunduğunda, Kur'an'ı Hitler'in Kavgam kitabı gibi modern Batı demokrasisinin simgesi her şeyi yıkmak isteyen, ölüm ve yıkıma teşvik eden hasta ve faşist bir ideolojinin kaynağı olarak göstermiştir. Buna karşılık Türkiye'de ise Avrupa şüpheciliği (Eurosceptisim) son yıllarda tartışılan konulardan birisi haline gelmiştir. Türkiye'de AB üyeliğine inanç giderek azalmaktadır (www.euronews.com, 25.09.2020). AB ile üyelik müzakereleri ve ilişkileri canlı tutmak için akıllıca adımlar atılmalı, gerekirse Avrupalı Türk vatandaşları bu amaçla Türkiye'ye çalışmaya davet edilip tecrübelerinden faydalanılmalıdır. Avrupa genelinde faaliyet gösteren STK'ların işlevselliği tekrar değerlendirilip eksik kalan konularda yeni STK'lar açılması (örneğin insan hakları konusunda) için Türk Hükümeti tarafından destek verilmelidir. Hollanda'da yapılan mülakatlar sonucu elde edilen bilgilere göre Avrupa'da ırkçılık ve İslamofobi konusu Türk Diasporasını büyük ölçüde etkilemektedir.

Hollanda'da gerçekleştirilen mülakatlar sırasında, ülkenin en eski Türk STK'larından birinin, HTİB'in başkanı olan Mustafa Ayrancı Hollanda'daki Türk kökenliler için şunları söylemiştir:

> Yeni nesil Hollanda'dan koparak sadece Türkiye için çalışıyor ve bu da önemli bir sorundur çünkü en büyük ırkçılık budur. İlk geldiğimiz yıllarda böyle bir durum yoktu ancak artık Hollandalılara karşı yabancılık ve dışlamacılık şeklinde kendini gösteriyor. Örneğin burada yaşayan yeni nesil Hollanda başbakanın ismini bilmezken Türkiye Cumhurbaşkanı ve başbakanının ismini biliyor. Bu da burada yaşayan Türklerin Hollanda'ya uyumu açısından oldukça olumsuz hale geliyor. Burada yaşayan Türklerin etkin bir siyasi lobi gücü oluşturabilmeleri için öncelikle Türkiye'de hükümetin ayırım yapmadan burada yaşayan her Türk kökenli ile işbirliği içinde olmalıdır (M. Ayrancı, görüşme, 4 Haziran, 2018)

Hollanda meclisinde 3 milletvekili bulunduran DENK Partisi, uzun süre Hollanda siyasetinde İşçi Partisi'nde (PVDA) yer aldıktan sonra partilerinden ihraç edilmeleri sonrası Hollanda'daki Türkler ve azınlıkları temsil etmek amacı ile yine Türk üyelerden oluşan Türk asıllı Hollandalı siyasetçiler Tunahan Kuzu ve Selçuk Öztürk tarafından kurulmuş ve seçimlerde büyük başarı elde etmişlerdir. Amsterdam Belediye Meclisi'nde gerçekleştirilen mülakat sırasında DENK Partisi belediye meclis üyesi Numan Yılmaz partisi hakkında şunları belirtmiştir:

> Hali hazırda Hollanda meclisinde 3 milletvekili bulunduran partinin ileride daha büyük başarılar elde etmesi beklenmektedir. Bu tür girişimlerin artması özellikle Türklerin siyasi temsili açısından oldukça önemli görülmektedir. Ayrıca dış politikada Türkiye-AB ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde Avrupa'daki Türk kökenli siyasetçilerin etkisi oldukça fazladır. Bu etkinin Türkiye lehine olması için de Avrupa'daki Türk siyasetçilerin (Türk diasporası kapsamına giren ülkesiyle gönül bağı süren) sayısının artması şarttır. Bunun yanı sıra, Türkiye ve Hollanda tarafından sadece Türk hükümetinin bir kolu gibi görünmek biz Türk kökenli Avrupalı siyasetçiler için zorluk yaratmaktadır. Biz burada Türk ve diğer azınlıkların yanı sıra hiçbir zaman gönül bağımızın kopmadığı Türkiye'yi temsil ediyoruz (N. Yılmaz, görüşme, 8 Haziran, 2018).

6. Sonuç

Türk diasporasının bir dış politika aracı olarak kullanılmasına yönelik adımlar atılmadan önce diasporanın tanımını ve kimlerin bu tanım kapsamına girdiğini açıklığa kavuşturmak faydalı olacaktır. Vatanı ile bağları kuvvetli olan ve özellikle bir gün ülkesine dönme isteğini yitirmemiş olan toplulukların diaspora olarak adlandırıldığı düşünüldüğünde vatani bağlar ve hissiyat kavramları soyut kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Avrupa'daki Türk diasporasından bahsederken, Türkiye ile bağlarını koparmamış STK temsilcileri, işadamları ve Türkiye'yi sıklıkla ziyaret eden Türk kökenli kişiler kastedilmektedir. Bu kişilerin bir kısmı sadece Türk vatandaşı, bir kısmı sadece yaşadıkları ülke vatandaşı, bir kısmı ise çifte vatandaştır. Çalışma Hollanda'da da ve Türkiye'de yapılan mülakatlarla desteklenmiştir. Türk hükümetinden yeni kurum ve kuruluşlar ile lobicilik gücünün en önemli ayağı olan STK'lara destek beklenmektedir. TBMM'de Ekim 2019'da kurulan 'Yurt dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Alt Komisyonu' sayesinde Türkiye'de diaspora ile ilgili birimlerin koordine edilmesi mümkün olacaktır. 5 milyonu aşkın Türk kökenli insanın sorunlarını, beklentilerini ve önerilerini sadece STK'lar vakıflar veya kişisel çabaları ile hükümete duyurma çabaları hem verimsiz hem de sonuçsuz olmaktadır.

Üniversitelerde hali hazırda açılmış olan diaspora ve göç araştırma merkezlerinin henüz istenilen işlevselliğe ulaşamadığı bilinmektedir. Üniversitelerde diaspora konulu lisans ve lisansüstü dersler açılması sayesinde diaspora üniversite düzeyinde de tanıtılabilecektir. Yurt dışında yaşayan eğitimli, tecrübeli ve meslek sahibi Türk vatandaşları, Türkiye'ye gelerek diaspora yürütücüleri kurumlarda seminer veya eğitim programları verebilir ayrıca üniversiteler aracılığı ile bilgi ve deneyimlerini paylaşabilirler. Bu sayede diaspora hakkındaki farkındalığı artırabilmenin yanı sıra, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları ile daha yakın iletişimde olma şansı sağlanacaktır. Son olarak oldukça önemli bir nokta olan yeni neslin Türkçe dili ve Türkiye ile zayıflayan bağlarını kuvvetlendirmek amacı ile Türk kültür merkezlerinin sayısı artırılmalıdır. Sayısı azımsanmayacak kadar çok olan, bilgi ve tecrübelerinden faydalanılabilecek 4. ve 5.neslin Türk diasporasına katkısı oldukça önemlidir.

Yurt dışında güçlü bir Türk diasporası oluşturulması iki yönden oldukça büyük önem arz etmektedir. Bunlardan ilki Türkiye'nin yurt dışında yaşayan vatandaşlarının haklarını koruması ve onlarla her daim iyi bir iletişim içinde olmasıdır. İkinci olarak ise başarılı bir Türk diasporası sadece ekonomik yolla Türkiye'ye ve bulundukları ülkede kendilerine katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda sözde Ermeni soykırımı meselesinde olduğu gibi Türk dış politikasındaki bazı temel sorunların çözümünde rol oynayacaktır. Bu sayede yabancı lobilere karşı Türkiye'nin güçlü bir duruşu olabilecektir. Bunların yanı sıra AB üyeliği konusunda da Türkiye lehine lobi yapabilecek Türk asıllı siyasetçilerin ve iş adamlarının girişimlerinin önemi değerlendirildiğinde, Avrupa'da etkin bir lobi gücünün ancak Türk diasporasının güçlenmesiyle elde edilebileceği ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

Adıgüzel, Y. (2009). Turkish Organizations in Germany and the European Union, Talip Küçükcan, Veyis Güngör (Ed).*Turks in Europe Culture Identity and Religion,* Turkevi Research Center.

Akgündüz, A. (1998). Migration to and from Turkey, 1783–1960: Types, Numbers and Ethno-religious Dimensions, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24(1), 97-120. https://doi.org/10.1080/1369183x.1998.9976620

Aktay, Y. (2008). İslamcılık ve Bir Modern Melankoli: Eve Dön(eme)mek, *Milel ve Nihal,* 5(3), 13-50. https://doi.org/10.17131/milelnihal.58357

Atılgan, C. (2002). *Türkische Diaspora in Deutschland: Chance oder Risiko für die deutsch-türkischen Beziehungen?*, Deutsches Orient Institut.

Atmaca, T. (2018). Uluslararası Demokratlar Birliği Rotterdam Genel Merkezi'nde Gerçekleştirilen Mülakat, 05 Haziran.

Aydın, Y. (2014). *The New Turkish Diaspora Policy*. SWP Research Paper. Berlin:SWP Pub. https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2014_RP10_adn.pdf

Brinkerhoff, J. (2009). *Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement*. Cambridge University Press.

Başer, B. (2017) Turkey's Diaspora Engagement Policy Under Justice and Develeopment Party. https://www.migrationinstitute.org/blog/turkey2019s-diaspora-engagement-policy-under-the-justice-and-development-party

Brubaker, R. (2005). The 'Diaspora' Diaspora, *Ethnic And Racial Studies,* 28(1), 1-19. https://doi.org/10.1080/0141987042000289997

Cohen, R. (1997). *Global Diasporas*. UCL Press.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2014) *Uluslararası İş Gücü Anlaşmaları*. ÇASGEM: Ankara. https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1341/isgucuanlasmalari.pdf (12.03.2018)

"Diaspora". https://www.merriam-webster.com/dictionary/diaspora (12.03.2018)

Dufoix, S. *Diasporalar*. Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2011.

"Dünyadaki Göçmen Sayısı 258 Milyona Ulaştı". https://www.trthaber.com/haber/dunya/dunyadaki-gocmen-sayisi-258-milyona-cikti-398002.html (15.12.2019)

Güngör V. (2018). Amsterdam Türkevi Derneği Genel Merkezi'nde Gerçekleştirilen Mülakat, 06 Haziran.

Kaya, A. (2011). Euro-Turks as a Force in EU–Turkey Relations, *South European Society and Politics,* 16(3), 499-512. https://doi.org/10.1080/13608746.2011.598366

Küçükcan, T., Güngör, V. & Kocabıyık, H. (2004). *Avrupa'daki Türklerin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri: Hollanda Örneği*. Türkevi Araştırmalar Merkezi.

"Kopuntu". http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KOPUNTU (17.06.2018)

Mutluer, M. (2002). "Ermeni Diasporası ve Türkiye-Ermenistan İlişkileri", *Jeopolitik Dergisi* 1(2), 77-89.

Sade, G. (2020). "TEPAV: Türkiye'nin AB üyeliğine destek büyük inanç az". https://tr.euronews.com/2020/01/01/tepav-turkiye-nin-ab-uyeligine-destek-buyuk-inanc-az (25.09.2020)

Saz, G. (2011). "Turkophobia and Rising Islamophobia in Europe: A Quantification for the Negative Spillovers on the EU Membership Quest of Turkey", *European Journal of Social Sciences 19*: 479-491. https://ssrn.com/abstract=1845532

Sheffer, G. (1986). A New Field of Study: Modern Diasporas in International Politics, Gabriel Sheffer (Ed.), *Modern Diasporas in International Politics* içinde, London and Sydney: Croom Helm. https://doi.org/10.2307/1957468

Sirkeci, İ. & İçduygu A. (2001). "75 years of Turkish Diaspora: a republican family on the move", *Siirtolaisuus-Migration,* 28(2), 1-14. https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/92024

Tölölyan, K (1991). The Nation-State and Its Others: In Lieu of a Preface, *Diaspora: A Journal of Transnational Studies* 1: 3-36. https://doi.org/10.1353/dsp.1991.0008

"United Nations Population Facts". https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/populationfacts/docs/MigrationStock2019_PopFacts_2019-04.pdf (11.12.2019)

Yeneroğlu, Mustafa (2018). TBMM'de gerçekleştirilen mülakat, 18 Şubat.

Yılmaz, N. (2018). Amsterdam Belediye Meclisi'nde gerçekleştirilen mülakat, 8 Haziran.

"TBMM Dışişleri Komisyonu Tutanak Dergisi". https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2382 (15.12.2019)

"7 Haziran 2015 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi". http://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/378/original/2015-beyanname_AKP.pdf?1429101193 (11.12.2019)

"24 Haziran 2018 Milletvekili Seçim Sonuçları". http://www.hurriyet.com.tr/secim/24-haziran-2018-secimleri/milletvekili-secim-sonuclari (11.12.2019)

https://www.google.com/search?q=diaspora&oq=diaspora&aqs=chrome..69i57j35i39l2j0i433j0j69i61l3.5313j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8 - (25.09.2020)